

esse magis manifestum, ut hoc homo sibi ipsi, & aliis detestabilis reddatur; non autem oportet quod sit gravius; & secundum hoc peccatum quod est contra naturam, minus est peccatum quam idololatria. Sed, quia est manifestius, ponitur quasi convenienter poena peccati idololatriæ; ut scilicet sicut homo per idololatriam pervertit ordinem divini honoris, ita per peccatum contra naturam propria nature confusibilem pervertitatem patiatur.

Ad quartum dicendum, quod hæresis Manichæorum etiam quantum ad genus peccati gravior est quam peccatum aliorum idololatriarum: quia magis derogant divino honoris, ponentes duos deos contrarios, & multa vana, & fabulosa de Deo fingentes. Secus autem est de aliis hæreticis, qui unum Deum confitentur, & eum solum colunt.

Ad quintum dicendum, quod observatio legis tempore gratiæ non est omnino æqualis idololatriæ secundum genus peccati, sed pene æqualis; quia utrumque est species peccati superfluitatis.

ARTICULUS IV. 504

Utrum causa idololatriæ fuerit ex parte hominis.

II. dist. xv. quæst. 1. art. 2. cor. & III. cont. cap. cxx. & pot. quæst. 111. art. 4. cor.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod causa idololatriæ non fuerit ex parte hominis. In homine enim nihil est nisi vel natura, vel virtus, vel culpa. Sed causa idololatriæ non potuit esse ex parte nature hominis; quin potius naturalis ratio hominis dicitur quod sit unus Deus, quod non sit mortuus cultus, divinus exhibendus, neque rebus inanimatis. Similiter etiam nec idololatria habet causam in homine ex parte virtutis: quia non potest arbor bona malos fructus facere, ut dicitur Math. vii. 18. Neque etiam ex parte culpe: quia, ut dicitur Sap. xiv. 27. infandorum idolorum cultura omnis mali causa est, & initium, & finis. Ergo idololatria non habet causam ex parte hominis.

2. Præterea. Ea quæ ex parte hominis causantur, omni tempore in hominibus inveniuntur. Non autem semper fuit idololatria; sed in secunda ætate legitur esse adinventam vel à Nembroth, qui (ut dicitur) coegit homines ignem adorare; vel à Nino, qui imaginem patris sui Bels adorari fecit: apud Græcos autem, ut Iliodorus refert (Lib. VIII. Erymol. cap. xi. aliquantùm à princ.) Prometheus primus simulacra hominum de luto finxit: Ju-

dæi vero dicunt, quod Imael primus simulacrum de luto fecit: cessavit etiam in sexta ætate idololatria ex magna parte. Ergo idololatria non habuit causam ex parte hominis.

3. Præterea. Augustinus dicit XXI. de civit. Dei (cap. vi. à med.) Neque potuit primum, nisi illi (scilicet dæmonibus) docerentibus, disci quid quisque illorum appetat, quid exhorreat, quo invocetur nomine, vel cogatur: unde magice artes, earumque artifices existerunt. Eadem autem ratio videtur esse de idololatria. Ergo idololatriæ causa non est ex parte hominum.

Sed contra est quod dicitur Sap. xiv. 14. Supervacuitas hominum hæc, scilicet idola, adinvenit in orbe terrarum.

Respondeo dicendum, quod idololatriæ est duplex causa. Una quidem dispositiva: & hæc fuit ex parte hominum; & hoc tripliciter. Primo quidem ex inordinatione affectus, prout scilicet homines aliquem hominem vel nimis amantes, vel nimis venerantes, honorem divinum ei impenderunt. Et hæc causa assignatur Sap. xiv. 13. Acerbo luctu dolens patre cito sibi rapit filii fecit imaginem, & illum quærit quasi homo mortuus fuerat, nunc tanquam deum colere capit: & ibidem etiam subditur, quod homines ut affectui, aut Regibus deservientes, incommunicabile nomen, scilicet Divinitatis, lignis, & lapidibus insperserunt. Secundo propter hoc quod homo naturaliter de representatione delectatur, ut Philosophus dicit in Poetica sua (cap. 11. in princ.) & ideo homines rudes à principio videntes per diligentiam artificum imagines hominum expressive factas, Divinitatis cultum eis impenderunt: unde dicitur Sap. xiiii. 11. Si quis artifex faber de silva lignum rectum secuerit, & per scientiam suam artis figuret illud, & assimilet imagini hominis, de substantia sua, & filii, & nuptii votum faciens inquirat. Tertio propter ignorantiam veri Dei: cuius excellentiam homines non considerantes, quibusdam creaturis, propter pulchritudinem, seu virtutem, Divinitatis cultum exhibuerunt: unde dicitur Sap. xiiii. 11. Neque operibus attendentes, agnovissent quis artifex esset: sed aut ignem, aut spiritum, aut citatum aerem, aut gyrum stellarum, aut nimbiam aquam, aut Solem, aut Lunam, rectores orbis terrarum, deos putaverunt.

Alia autem causa idololatriæ consummativa fuit ex parte dæmonum, qui se colendos hominibus errantibus exhibuerunt, in idolis dando responsum, & aliqua quæ videbantur hominibus mirabilia, faciendos à unde & in Plat. xcv. 3. dicitur: Omnes dii gentium dæmonia.

Ad primum ergo dicendum, quod causa dispositiva idololatriæ fuit ex parte hominis nature defectus vel per ignorantiam inte-

lectus, vel per inordinationem affectus, ut dicitur in (in cor. art.) & hoc etiam ad culpam pertinet. Dicitur autem idololatria esse causa, initium, & finis omnis peccati: quia non est aliquid genus peccati quod interdum idololatria non producat, vel expresse inducendo per modum cause, vel occasionem præbendo per modum finis, vel per modum finis, in quantum peccata aliqua assumebantur in cultum idolorum; sicut occisiones hominum, & mutilationes membrorum, & alia huiusmodi: & tamen aliqua peccata possunt idololatriam præcedere, quæ ad ipsam hominem disponant.

Ad secundum dicendum, quod in primæ ætate non fuit idololatria propter recentem memoriam creationis mundi, ex qua adhuc vivebat cognitio unius Dei in mente hominum; in sexta autem ætate idololatria est excluda per virtutem, & doctrinam Christi, qui de diabolo triumphavit.

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit de causa consummativa idololatriæ.

QUÆSTIO XCV.

De superfluitate divinationis.

In octo articulis divisa.

POSTEA considerandum est de superfluitate divinationis: & circa hoc quaruntur octo.

Primo, utrum divinatio sit peccatum.

Secundo, utrum sit species superfluitatis.

Tertio, de speciebus divinationis.

Quarto, de divinatione quæ fit per dæmones.

Quinto, de divinatione quæ fit per astra.

Sexto, de divinatione quæ fit per somnia.

Septimo, de divinatione quæ fit per auguria, & alias huiusmodi observationes.

Octavo, de divinatione quæ fit per fortia.

ARTICULUS I. 505

Utrum divinatio sit peccatum.

II. dist. xv. quæst. 1. art. 3. ad 4. & III. cont. cap. cliv. & Isa. lxxi. lect. 4. cor.

AD primum sic proceditur. Videtur quod divinatio non sit peccatum. Divinatio enim ab aliquo divino nominatur. Sed ea quæ sunt divina, magis ad sanctitatem pertinent quam ad peccatum. Ergo videtur quod divinatio non sit peccatum.

2. Præterea. Augustinus dicit in Lib. I. de lib. arbit. (cap. 11. ante med.) Quis audeat dicere, disciplinam esse malum? & iterum: Nullo modo dixerim, aliquam intelligentiam malam esse posse. Sed aliquæ artes sunt divinativæ, ut patet per Philosophum in Lib. de memoria (cap. 1. parum à princ.) videtur etiam ipsa divinatio ad aliquam intelligentiam veritatis pertinere. Ergo videtur quod divinatio non sit peccatum.

3. Præterea. Naturalis inclinatio non est ad aliquod malum, quia natura non inclinatur nisi ad simile sibi. Sed ex naturali inclinatione homines sollicitantur præseque futuros eventus; quod pertinet ad divinationem. Ergo divinatio non est peccatum.

Sed contra est quod dicitur Deut. xviii. 11. Non sit qui pythones consulat, neque divinos; & in Deut. xxviii. quæst. v. (cap. 11.) dicitur: Qui divinationes expectant, sub regula quinquevenerunt iactant, secundum gradus penitentia defuncti.

Respondeo dicendum, quod nomine divinationis intelligitur quedam prænuntiatio futurorum. Futura autem dupliciter prænoſci possunt: uno quidem modo in suis causis, alio modo in seipsis. Cause autem futurorum tripliciter se habent. Quædam enim producantur ex necessitate & semper suos effectus; & huiusmodi effectus futuri per certitudinem prænoſci; & prænuntiari possunt, ex consideratione suarum causarum; sicut astrologi prænuntiant eclipses futuras. Quædam vero cause producant suos effectus, non ex necessitate, & semper, sed ut in pluribus; raro tamen desiciunt; & per huiusmodi causas possunt prænoſci effectus futuri, non quidem per certitudinem, sed per quandam conjecturam: sicut astrologi per considerationem stellarum quedam prænoſcere, & prænuntiare possunt de pluvias, & siccitatibus; & medicis de sanitate, vel morte. Quædam vero cause sunt quæ sit secundum se considerentur, se habent ad utrumlibet; quod præcipue videtur de potentis rationalibus, quæ se habent ad opposita, secundum Philosophum (Lib. IX. Metaph. text. 3. & 18.) & tales effectus, vel etiam si qui effectus ut in paucioribus casu accidunt ex naturalibus causis, per considerationem causarum prænoſci non possunt: quia eorum cause non habent inclinationem determinatam ad huiusmodi effectus. Et ideo effectus huiusmodi prænoſci non possunt, nisi in seipsis considerentur. Homines autem in seipsis huiusmodi effectus considerare possunt, solum dum sunt præsentes, sicut cum homo videt Sacratorem currere, vel ambulare; sed considerare huiusmodi in seipsis, antequam fiant, est Dei proprium, qui solus in sua æternitate videt.

autem secundum rationem contingentie, ut variabiliter contingant. Unde non potest esse quod ex inspectione siderum accipiatur præcognitio futurorum, nisi sicut ex causis præcognoscuntur effectus.

Duplices autem effectus subtrahuntur causalitati caelestium corporum. Primo quidem omnes effectus per accidens contingentes sive in rebus humanis, sive in rebus naturalibus quia, ut probatur in VI. Metaph. (text. 4. 5. & 6.) ens per accidens non habet causam, & præcipue naturalem, cuiusmodi est virtus caelestium corporum: quia quod per accidens fit, neque est ens proprie, neque unum; sicut quod lapide cadente fiat terræ motus, vel quod homine fodiente sepulchrum, inveniatur thesaurus: hæc enim, & huiusmodi non sunt simpliciter unum, sed simpliciter multa. Operatio autem naturæ semper terminatur ad aliquid unum, sicut & procedit ab uno principio, quod est forma rei naturalis. Secundo autem subtrahuntur causalitati caelestium corporum actus liberi arbitrii, quod est facultas voluntatis, & rationis. Intellectus enim, sive ratio non est corpus, nec actus organi corporei; & per consequens nec voluntas, quæ est in ratione, ut patet per Philosophum in III. de Anima (text. 42.) Nullum autem corpus potest imprimere in rem incorpoream. Unde impossibile est quod corpora caelestia directe imprimant in intellectum, & voluntatem: hoc enim esset ponere intellectum non differre a sensu: quod Aristoteles in Lib. II. de Anima (text. 150. & 151.) imponit his qui dicebant, quod talis voluntas est in hominibus, qualem in diebus inducit pater virorum, & deorumque, scilicet Sol, vel cælum. Unde corpora caelestia non possunt esse per se causa operationum liberi arbitrii; possunt tamen ad hoc dispositivè inclinare, in quantum imprimunt in corpus humanum, & per consequens in vires sensitivas, quæ sunt actus corporum organorum, quæ inclinant ad humanos actus. Quia tamen vires sensitivæ obediunt rationi, ut patet per Philosophum in III. de Anima (text. 42. & 47.) & I. Ethic. (cap. ult. à med.) nulla necessitas ex hoc libero arbitrio imponitur; sed contra inclinationem caelestium corporum homo potest per rationem operari.

Si quis ergo consideratione astrorum utatur ad præcognoscendos futuros casuales, vel fortuitos eventus, aut etiam ad cognoscendum per certitudinem futura opera hominum; procedit hoc ex falsa, & vana opinione: & sic operatio demonis se immiscet: unde erit divinatorio superstitiosa, & illicita. Si vero aliquis utatur consideratione astrorum ad præcognoscendum futura quæ ex caelestibus causantur corporibus, puta siccitates, & pluvias, & alia

hujusmodi, non erit illicita divinatorio, nec superstitiosa.

Et secundum hoc patet responsio ad primum.

Ad secundum dicendum, quod hoc quod astrologi ex consideratione astrorum frequenter vera prænantiant, contingit dupliciter. Uno quidem modo quia plures hominum actiones corporales sequuntur; & ideo actus eorum disponuntur ut in pluribus secundum inclinationem caelestium corporum: pauci autem sunt, id est soli sapientes, qui ratione huiusmodi inclinationes moderentur; & ideo astrologi in multis vera prænantiant, & præcipue in communibus eventibus, qui dependent ex multitudine. Alio modo propter demones se immiscentes. Unde Augustinus in II. super Gen. ad litt. (cap. xviii. ad fin.) dicit: *Fatendum est, quando à Mathematicis vera dicuntur, in finem quodam occurrunt, quos nescientes humane mentes patiuntur; quod tamen ad decipiendos homines fit spirituum immundorum, & seductorum operatio, qui quoddam vera de temporalibus rebus nescire permittuntur.* Unde concludit: *Quapropter bono Christiano, sicut Mathematici, si, sive quilibet impie divinatium, & maxime dicentes vera, cavendi sunt; ne consensio demoniorum animam deceptam pacto quodam societatis irretiant.*

Et per hoc patet responsio ad tertium.

ARTICULUS VI. 510

Utrum divinatorio que fit per somnia, sit illicitum, & an possit esse causa futurorum eventuum, vel ea possit cognoscere.

AD sextum sic proceditur. Videtur quod divinatorio que fit per somnia, non sit illicitum. Uti enim instructio divina non est illicitum. Sed in somniis homines instruuntur à Deo: dicitur enim Job xxxiii. 15. *Per somnium in visione nocturna, quando irruit super super homines, & dormiunt in lectulo, tunc aperit, scilicet Deus, aures virorum, & erudit eos instructio disciplina.* Ergo uti divinatorio que fit per somnia, non est illicitum.

Præterea. Illi qui interpretantur somnia, proprie utuntur divinatione somniorum. Sed sancti viri leguntur somnia interpretari; sicut Joseph est interpretatus somnia pharaonis, & magistri piscorum, ut legitur Genes. xl. & Daniel interpretatus est somnium Regis Babylonis, ut habetur Dan. i. & iv. Ergo divinatorio somniorum non sit illicitum.

Præterea. Illud quod committunt homines experiri, irrationabile est negare. Sed omnes experiri somnia habere aliquam

fig-

significationem futurorum. Ergo vanum est negare somnia habere vim divinationis. Ergo licitum est eis intendere.

Sed contra est quod dicitur Deut. xviii. 10. *Non inveniatur in te qui observet somnia.*

Respondendo dicendum, quod, sicut dictum est (art. 2. & 6. huj. quæst.) divinatorio que innititur falsæ opinioni, est superstitiosa, & illicita. Ideo considerari oportet, quid sit verum circa præcognitionem futurorum de somniis. Sunt autem somnia futurorum eventuum quandoque quidem causa; puta cum mens aliquis sollicita ex his quæ videt in somniis, inducitur ad aliquid faciendum, vel vitandum: quandoque vero somnia sunt signa aliquorum futurorum eventuum, in quantum reducuntur ad aliquam causam communem somniis, & futuris eventibus; & secundum hoc plurimæ præcognitiones futurorum in somniis fiunt. Est ergo considerandum, quæ sit causa somniorum, & an possit esse causa futurorum eventuum, vel ea possit cognoscere.

Sciendum est ergo, quod somniorum causa quandoque quidem est interior, quandoque autem exterior. Interior autem somniorum causa est duplex. Una quidem animalis, in quantum scilicet ea occurrunt hominibus phantasia in dormiendo circa quæ ejus cogitatio, & affectio fuit immorata in vigilando: & talis causa somniorum non est causa futurorum eventuum: unde huiusmodi somnia per accidens se habent ad futuros eventus; & si quandoque simul concurrant, erit casuale. Quandoque vero causa intrinseca somniorum est corporalis: nam ex interiori dispositione corporis formatur aliquis motus in phantasia conveniens tali dispositioni; sicut homini in quo abundat frigidus humores, occurrunt insomnia, quod fit in aqua, vel nive: & propter hoc medici dicunt esse intendendum somniis ad cognoscendum interiores dispositiones.

Causa autem somniorum exterior similiter est duplex, scilicet corporalis, & spiritualis. Corporalis quidem, in quantum imaginatio dormientis immutatur vel ab aere continentis, vel ex impressione caelestis corporis; ut sic dormienti aliqua phantasia appareat conformes caelestium dispositioni. Spiritualis autem causa est quandoque quidem à Deo, qui minister Angelorum aliqua hominibus revelat in somniis, secundum illud Num. xii. 6. *Si quis fuerit inter vos Prophetam Domini, in visione apparebit ei, vel per somnium loquar ad illum.* Quandoque vero operatione demonum aliqua phantasia dormientibus apparent, ex quibus quandoque aliqua futura revelant his qui cum eis habent pacta illicita.

Sic ergo dicendum, quod si quis utatur

somniis ad præcognoscenda futura, secundum quod somnia procedunt ex revelatione divina, vel ex causa naturali intrinseca, sive extrinseca, quantum potest se virtus talis causa extendere; non erit illicita divinatorio. Si autem huiusmodi divinatorio causetur ex revelatione demonum, cum quibus pacta habentur expressa, quia ad hoc invocantur, vel tacita, quia huiusmodi divinatorio extenditur ad quod se non potest extendere; erit divinatorio illicita, & superstitiosa.

Et per hoc patet responsio ad objecta.

ARTICULUS VII. 511

Utrum divinatorio que fit per auguria, & omina, & alias huiusmodi observationes exteriorum rerum, non sit illicita.

III. cont. cap. cliv. & opusc. xxv. cap. 111. canon & v. & II. 11. lect. 2. princ.

AD septimum sic proceditur. Videtur quod divinatorio que fit per auguria, & omina, & alias huiusmodi observationes exteriorum rerum, non sit illicita. Si enim sit illicita, sancti viri ea non uterentur. Sed de Joseph legitur quod augurium intendebat; legitur enim Gen. xli. quod dispensator Joseph dixit: *Scyphus quem furari estis, ipse est in quo bibit dominus meus, & in quo augurari solet: & ipse postea dixit fratribus suis: An ignoratis quod non sit similis mei in augurandi scientia? Ego ut tali divinatione non est illicitum.*

Præterea. Aves aliqua circa futuros eventus temporum naturaliter cognoscunt, secundum illud Hierem. vii. 7. *Mivus in celo cognovit tempus suum; turtur, & hirundo, & cicconia cyphodierunt tempus adventus sui.* Sed naturalis cognitio est infallibilis, & à Deo. Ergo uti cognitio avium ad præcognoscendum futura, quod est augurari, non videtur esse illicitum.

Præterea. Gedeon in numero Sanctorum ponitur, ut patet ad Heb. xi. Sed Gedeon usus fuit omine, ex hoc quod audivit recitationem, & interpretationem cuiusdam somni, ut Judic. vii. dicitur: similiter Eliezer servus Abrahæ, ut legitur Genes. xxi. Ergo videtur quod talis divinatorio non sit illicita.

Sed contra est quod dicitur Deut. xviii. 10. *Non inveniatur in te qui observet auguria.*

Respondendo dicendum, quod motus, vel garritus avium, vel quæcumque dispositiones in huiusmodi rebus consideratæ manifestum est quod non sunt causa futurorum eventuum. Unde ex eis futura cognosci non possunt sicut ex causis. Relinquitur ergo quod si ex eis aliqua futura cognoscantur, hoc erit, in quantum

locum migrarent, forte eo tempore centurio quidam exclamaret: Signifer, statue signum, hic optime manebimus: quam vocem audiam pro omni acciperem, transgredi consilium omitterem. Si autem considerentur aliqua dispositiones figurarum in aliquibus corporibus visis occurrentes, etiam illa divinationis species: nam ex lineamentis manus consideratur divinatio sump-ta, *Chironomantia* vocatur, quasi divinatio manus (*Chiron* enim græce dicitur manus) divinatio vero ex quibusdam signis in spatula alicujus animalis apparentibus, *spatulamantia* vocatur.

Ad secundum autem divinationis genus, quod est sine expressa demonum invocatione, pertinet divinatio quæ fit ex consideratione eorum quæ eveniunt ex quibusdam quæ ab hominibus sciri sunt ad aliquid occultum inquirendum, sive per protractionem punctorum, quod pertinet ad artem *geomantia*; sive per considerationem figurarum, quæ proveniunt ex plumbo liquefacto in aqua projecto; sive ex quibusdam schedulis scriptis, vel non scriptis in œceno repositis, dum consideratur quam quis accipiat; vel etiam ex festucis inæqualibus dispositis, quibus majorem, vel minorem accipiat; vel taxillorum projectione, quibus plura puncta projectat; vel etiam cum consideratur, quid aperient librum occurrat: quæ omnia *sortium* nomen habent.

Sic ergo patet, triplex esse divinationis genus: quorum primum est per manifestam demonum invocationem; quod pertinet ad *necromantia*; secundum autem est per solam considerationem dispositionis, vel motus alterius rei; quod pertinet ad *augures*: tertium est, dum facimus aliquid, ut nobis manifestetur aliquid occultum; quod pertinet ad *sortes*. Sub quolibet autem horum multa continentur, ut patet ex dictis (in corp. art.).

Ad primum ergo dicendum, quod in omnibus predictis est eadem generalis ratio peccandi, sed non eadem specialis: multo enim gravius est dæmones invocare, quam aliqua facere quibus dignum sit ut se dæmones ingerant.

Ad secundum dicendum, quod cognitio futurorum, vel occultorum est ultimus finis, ex quo sanitur generalis ratio divinationis. Distinguantur autem diversæ species secundum propria objecta, sive materias, prout scilicet in diversis rebus occultorum cognitio consideratur.

Ad tertium dicendum, quod res quas divinant attendunt, considerantur ab eis non sicut signa quibus exprimant quod jam sciunt, sicut accidit (a) in detractione; sed sicut principia cognoscendi. Manifestum est autem quod

diversitas principiorum diversificat speciem, etiam in scientiis demonstrativis.

ARTICULUS IV.

Utrum divinatio quæ fit per invocationes demonum, sit illicita.

Inf. quæst. xcvi. art. 1. corp. & III. cont. cap. cliv. & clv.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod divinatio quæ fit per invocationes demonum, non sit illicita. Christus enim nihil illicitum commisit, secundum illud I. Petr. 11. 22. *Qui peccatum non fecit.* Sed Dominus a dæmone interrogavit, *Quid tibi nomen est?* qui respondit, *Legio, multi enim sumus*, ut habetur Mar. v. 9. Ergo videtur quod licet a dæmonibus aliquid occultum interrogari.

2. Præterea. Sanctorum animæ non favent illicitis interrogantibus. Sed Sauli interroganti de eventu futuri belli a muliere habente spiritum pythonis apparuit Samuel, ut legitur I. Regum xxv. Ergo divinatio quæ fit per interrogationem a dæmonibus, non est illicita.

3. Præterea. Licetum esse videtur veritate ab aliquo scire inquirere, quam utile est scire. Sed quandoque utile est scire aliqua occulta, quæ per dæmones sciri possunt; sicut apparet in inventione furtorum. Ergo divinatio quæ fit per invocationem demonum, non est illicita.

Sed contra est quod dicitur Deut. xviii. 10. *Non invenietur in te qui ariolos scificietur, neque pythones consulat.*

Respondeo dicendum, quod omnis divinatio quæ fit per invocationes demonum, est illicita, duplici ratione. Quarum prima sumitur ex parte principii divinationis, quod scilicet est pactum expresse cum dæmone initum per ipsam dæmonis invocationem: & hoc est omnino illicitum: unde contra quosdam dicitur I. Petr. xxv. 15. *Dixistis: Percussimus sedes cum morte, & cum inferno fecimus pactum: & adhuc gravius esset, si sacrificium, vel reverentia dæmoni invocato exhiberetur.*

Secunda vero ratio sumitur ex parte futuri eventus. Dæmon enim, qui intendit perditionem hominum, ex humilitate suis responsis, etiam aliquando verâ dicat, intendit homines assuescere ad hoc quod ei credatur; & sic intendit perducere in aliquid quod sit saluti humanæ nocivum. Unde Athanasius exponens illud quod habetur Lucæ iv. *Invenit illum, dicens, Obmutescite, dicit, habet implic.*

(a) Ita cod. Alcan. alique. Editi passim demonstratione.

plie. orat. 1. cont. Arian. aliquant. à princ. & in Cat. aur. D. Th. *Quamvis vera fateretur dæmon, compeisset tamen Christus ejus sermonem, ne solum cum veritate etiam solum iniquitatem promitteret; ut non etiam assuefaciat, ne curvatus de talibus, est vera loqui videatur. Neque enim est ut, cum adhi nobis Scriptura divina; a diabolo infirmitur.*

Ad primum ergo dicendum, quod, sicut Beda dicit Lucæ viii. (sup. illud, *Quod tibi nomen est?* Lib. III. comment. cap. viii.) *Non velut inscius Dominus inquit; sed ut confessa peste, quam tolerabat, virtus curantis gratior em'ceret.* Aliud autem est inquirere aliquid a dæmone sponte occurrente; quod quandoque licet propter utilitatem aliorum, maxime quando divina virtute potest compelli ad verâ dicenda: & aliud est dæmone invocare ad cognitionem occultorum acquirendam ab ipso.

Ad secundum dicendum, quod, sicut Augustinus dicit ad Simplicianum (Lib. II. quæst. 111. ante med.) *non est absurdum credere, aliqua dispensatione permissum fuisse, ut non dominante arte magica, vel potentia, sed dispensatione occulta, que pythones, & Saulem la-rebat, se ostenderet spiritus justis aspectibus Regis, divina eius sententia percussurus.*

Vel non vere spiritus Samuelis a reque sua excitatus est, sed aliquod phantasma; vel illusio imaginaria diaboli machinationibus facta, quam Scriptura Samuelis appellat; sicut solent imagines rerum suarum nominibus appellari.

Ad tertium dicendum, quod nulla utilitas temporalis potest comparari detrimento spiritualis salutis, quod imminet ex inquisitione occultorum per dæmonum invocationem.

ARTICULUS V.

Utrum divinatio quæ fit per astra, sit illicita.

I. dist. xv. quæst. 1. art. 3. ad 4. & III. cont. cap. cliv. & Gal. 14. lect. 4.

AD quintum sic proceditur. Videtur quod divinatio quæ fit per astra, non sit illicita. Licet enim ex consideratione causarum prænantur effectus; sicut medici ex dispositione ægritudinis prænantur mortem. Sed corpora celestia sunt causa eorum quæ sunt in hoc mundo, ut etiam Dionysius dicit IV. cap. de div. Nomin. (pat. 1. lect. 2. & 3.) Ergo divinatio quæ fit per astra, non est illicita.

2. Præterea. Scientia humana ex experi-

mentis originem sumit, ut patet per Philosophum in I. Metaph. (cap. 1. non longe à princ.) Sed per multa experimenta aliqui compererunt, ex consideratione siderum aliqua futura posse prænosci. Ergo non videtur esse illicitum tali divinatione uti.

3. Præterea. Divinatio dicitur esse illicita, inquantum hincit pacto cum demonibus inito. Sed hoc non fit in divinatione quæ fit per astra, sed solum consideratur dispositio creaturarum Dei. Ergo videtur, quod hujusmodi divinatio non sit illicita.

Sed contra est quod dicit Augustinus in IV. Confess. (cap. 111. in princ.) *Illos planetarios, quos Mathematicos vocant, consilere non desistebam, quod quasi nullum eis esset sacrificium, & nulle precis ad aliquem spiritum, ob divinationem dirigebatur: quod tamen christiana, & vera pietas repellit, & damnat.*

Respondeo dicendum, quod, sicut dictum est (art. 1. & 11. hu. quæst.) divinationi, quæ ex opinione falsa, vel vana procedit, ingerit se operatio dæmonis, ut hominum animos implicet vanitati, aut falsitati. Vana autem, aut falsa opinio utitur, si quis ex consideratione siderum futura vel præcognoscere, quæ per ea præcognosci non possunt. Est ergo considerandum, quid per celestium corporum inspectionem de futuris possit præcognosci. Et de his quidem quæ ex necessitate eveniunt, manifestum est quod per considerationem stellarum possunt præcognosci; sicut astrologi prænantur eclipses futuras.

Circa præcognitionem vero futurorum eventuum ex consideratione stellarum, diversi diversa dixerunt. Fuerunt enim qui dicebant, quod stellæ potius significant quam faciant ea quæ ex eorum consideratione prænantur. Sed hoc irrationabiliter dicitur. Omne enim corporale signum vel est effectus ejus, cujus est signum (sicut fumus significat ignem, a quo causatur,) vel procedit ab eadem causa; & sic dum designat causam, per consequens significat effectum; sicut iris quandoque significat serenitatem, inquantum causa ejus est causa serenitatis. Non potest autem dici, quod dispositiones cælestium corporum, & motus sint effectus futurorum eventuum: nec iterum possunt reduci in aliquam superiorem causam communem, quæ sit corporalis; possunt autem reduci in unam causam communem, quæ est providentia divina. Sed alia ratione disponuntur a divina providentia motus, & situs cælestium corporum: & alia ratione eventus contingunt futurorum: quia illa disponuntur secundum rationem necessitatis, ut semper, & eodem modo proveniant; hæc

det ea que futura sunt, quasi presentia, ut in I. habitum est (quæst. xiv. art. 13. & quæst. lvi. art. 3. & quæst. lxxxvi. art. 4.) Unde dicitur Isa. xl. 23. *Annuntiate que ventura sunt in futurum* & *sciemus quia dicitur omni*. Si quis ergo huiusmodi futura prænuñtiare, aut prænocere quocumque modo præsumpserit, nisi Deo revelante, manifeste usurpat sibi quod Dei est: & ex hoc aliqui divini dicuntur. Unde dicit Isidorus in Lib. VIII. Etymologiæ (cap. ix. c. med. & hab. cap. Igitur, xxvi. quæst. iv.) *Divini dicitur, quos Deus pleni: Divinitate enim se pleni simulant, & avertunt quodam fraudulentiâ, hominibus futura coniectant.*

Divinatio ergo non dicitur, si quis prænuñtiet ea que ex necessitate eventum, vel ut in pluribus; que humana ratione prænoceri possunt: neque etiam, si quis futura aliqua contingentia, Deo revelante, cognoscat: tunc enim non ipse divinatur, id est quod divinum est, facit; sed magis quod divinum est suscipit. Tunc autem solum dicitur divinatur, quando sibi indebito modo usurpat prænuñtiationem futurorum eventuum. Hoc autem constat esse peccatum: unde divinatio semper est peccatum. Et, propter hoc Hieronymus dicit super Michæam (ad med. comment. in cap. i. i.) quod *divinatio semper in malam partem accipitur.*

Ad primum ergo dicendum, quod divinatio non dicitur ab ordinata participatione altius divini, sed ab indebita usurpatione, ut dictum est. (in corp. art.)

Ad secundum dicendum, quod artes quedam sunt ad prænocendum futuros eventus qui ex necessitate, vel frequenter proveniunt, que ad divinacionem non pertinent. Sed ad alios futuros eventus cognoscendos non sunt aliqua veræ artes, seu disciplinæ, sed fallaces, & vanæ, ex deceptione demonum introducuntur, ut dicit Augustinus in XXI. de civitate Dei (cap. vi. & vii.)

Ad tertium dicendum, quod homo habet naturalem inclinationem ad cognoscendum futura secundum modum humanum, non autem secundum indebitum divinacionis modum.

ARTICULUS II.

Utrum divinatio sit species superstitionis.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod divinatio non sit species superstitionis. Idem enim non potest esse species diversorum generum. Sed divinatio videtur esse species

curiositatis, ut Augustinus dicit in Lib. de vera religione (cap. xxxviii.) Ergo videtur quod non sit species superstitionis.

2. Præterea. Sicut religio est cultus debitus, ita superstitio cultus indebitus. Sed divinatio non videtur ad aliquem cultum indebitum pertinere. Ergo divinatio non pertinet ad superstitionem.

3. Præterea. Superstitio religioni opponitur. Sed in vera religione non invenitur aliquid divinacionis per contrarium respondens. Ergo divinatio non est species superstitionis.

Sed contra est quod Origenes dicit (a) in Periarchon: (ubi non occurrit, sed hab. expref. hom. xvi. in Num. ad med.) *Est quedam operatio demonum in ministerio presencie, qua artibus quibusdam ab his qui se demonibus mancipaverunt, nunc per sortes, nunc per auguria, nunc ex contemplatione umbrarum comprehenditur videtur. Hac autem omnia operatione demonum gerit non dubito.* Sed, ut Augustinus dicit in II. de doctr. christi. (cap. xviii. ad med.) *quicquid procedit ex societate demonum, & hominum, superstitiosum est.* Ergo divinatio est species superstitionis.

Respondendo dicendum, quod, sicut supra dictum est (art. 1. quæst. xcii. & xciv.) superstitio importat indebitum cultum divinitatis. Ad cultum autem Dei pertinet aliquid dupliciter: uno modo, cum aliquis Deo offertur, vel sacrificium, vel oblatio, vel aliquid huiusmodi; alio modo, cum aliquid divinum assumitur, sicut supra dictum est de juramento (quæst. lxxxix. in præfat. & art. 5. ad 2.) Et ideo ad superstitionem pertinet, non solum cum sacrificium demonibus offertur per idololatriam, sed etiam cum aliquis assumit auxilium demonum ad aliquid faciendum, vel cognoscendum. Omnis autem divinatio ex operatione demonum provenit, vel quia expresse demones invocantur ad futura manifestanda, vel quia demones ingerunt se vanis inquisitionibus futurorum, ut mentes hominum implicant vanitate: de qua vanitate dicitur in Pf. xxxix. *Non respexit in vanitates, & insanas falsas.* Vana autem inquisitio futurorum est, quando aliquis futurum prænocere tentat, unde prænoceri non potest.

Manifestum est ergo quod divinatio species superstitionis est.

Ad primum ergo dicendum, quod divinatio pertinet ad curiositatem quantum ad finem intentum, qui est præcognitio futurorum; sed pertinet ad superstitionem quantum ad modum operationis.

Ad secundum dicendum, quod huiusmodi divinatio pertinet ad cultum demonum;

In quantum aliquis utitur quodam pacto tacito, vel expresse cum demonibus.

Ad tertium dicendum, quod in nova lege mens hominis attingit ad temporalium sollicitudinem. Et ideo non est in nova lege aliquid institutum ad præcognitionem futurorum eventuum de temporalibus rebus. In veteri autem lege, que promittebat terrena, erant consultationes de futuris ad religionem pertinentibus. Unde dicitur Isa. vi. 13. *Et cum dixeritis ad vos: Quare à pythoniis, & à divinis, qui strident in insantationibus suis, subdit quasi responsum: Numquid non populus & Dei seque requirit visionem prophetarum, & mortuus fuerunt tamen in novo testamento etiam aliqui prophete spiritum habentes, qui multa de futuris eventibus prædixerunt.*

ARTICULUS III.

Utrum sit determinata species divinacionis.

Ad tertium sic proceditur. Videtur quod non sit determinata species divinacionis. Ubi enim est una ratio peccandi, non videntur plures esse peccati species. Sed in omni divinacione est una ratio peccandi, quia scilicet utitur aliquis pacto demonum ad cognoscendum futura. Ergo divinacionis non sunt plures species.

2. Præterea. Actus humanus speciem sortitur ex fine, ut supra habitum est (1. 2. quæst. 17. art. 3. & quæst. xxviii. art. 6.) Sed omnis divinatio ordinatur ad unum finem, scilicet ad prænuñtiationem futurorum. Ergo omnis divinatio est unius speciei.

Præterea. Signa non diversificant speciem peccati: si enim aliquis detrahat verbis, vel scripto, vel nutu, est eadem species peccati. Sed divinaciones non videntur differre nisi secundum diversa signa, ex quibus accipitur præcognitio futurorum. Ergo non sunt diversæ divinacionis species.

Sed contra est quod Isidorus in Lib. VIII. Etymologiæ (cap. ix.) enumerat diversas species divinacionis.

Respondendo dicendum, quod, sicut dictum est (art. præc.) omnis divinatio utitur ad præcognitionem futuri eventus aliquo demonum consilio, vel auxilio: quod quidem vel expresse imploratur, vel præter intentionem hominis se occulte demon ingerit ad prænuñtandum futura, quædam que hominibus sunt ignota, ei autem cognita per modos de quibus S. Th. Op. I. in III.

bus in primo dictum est (quæst. lvi. art. 3.) Demones autem expresse invocati, solent futura prænuñtiare multipliciter. Quandoque quidem præstigiosis quibusdam apparitionibus se aspectui, & auditui hominum ingerentes ad prænuñtandum futura: & hæc species vocatur *præstigitium*; ex eo quod oculi hominum perfringuntur. Quandoque autem per fonnias: & hæc vocatur *divinatio fonniorum*. Quandoque vero per mortuorum aliquorum apparitionem, vel locutionem: & hæc species vocatur *necromantia*: quia, ut dicit Isidorus Lib. VIII. Etymol. (cap. ix. ante med.) *necron* græca mortuum, *mantia* vero divinatio nuncupatur: quia quibusdam præsentationibus, adhibito sanguine, videntur resuscitati mortui divinatur, & ad interrogata respondere. Quandoque vero futura prænuñtatur per homines vivos, sicut in arcepicis patet: & hæc est *divinatio per pythones*: & ut Isidorus dicit, (loc. citat.) *pythones à Pythia Apolline sunt dicti, qui dicebatur esse auctor divinandi*. Quandoque vero futura prænuñtatur per aliquas figuras, vel signa, quæ in rebus inanitis apparent: quæ quidem si apparent in aliquo corpore terrestris, puta in ligno, vel ferro, vel lapide polito, vocatur *geomantia*; si autem in aqua, *hydromantia*; si autem in aere, *aeromantia*; si autem in igne, *pyromantia*; si autem in visceribus animalium immolatorum in aris demonum, vocatur *aruspicium*.

Divinatio autem que fit abique expressa demonum invocatione, in duo genera dividitur. Quorum primum est, quando ad prænocendum futura aliquid consideramus in dispositionibus aliquarum rerum. Et si quidem aliquis conetur futura prænocere ex consideratione situs, & motus siderum, hoc pertinet ad astrologos, qui & *genibiaci* dicuntur, propter naturalium considerationes dierum. Si vero per motus, vel voces avium, seu quorumcumque animalium, siue per sternutationes hominum, vel membrorum salus, hoc pertinet generaliter ad *augurium*; quod dicitur à garrulo avium, sicut *auspicium* ab inspectione avium: quorum primum pertinet ad aures, secundum ad oculos: in avibus enim huiusmodi præcipue considerari solent. Si vero huiusmodi consideratio fiat circa verba hominum abique intentione dicta, quæ quis retorquet ad futurum, quod vult prænocere, hoc vocatur *omen*: & sicut Valerius Maximus dicit (Lib. I. cap. v. in princ.) *omnium observatio aliquo (a) centum religionis innoxia est; quoniam non sortitio motus, sed divina providentia confidere creditur: quæ fecit ut Romanis deliberantibus utrum ad alium*

(a) Ita cum Nicolajus editi recentis. Antiqui cum cod. Alcan. aliisque contractu religioni.

(a) Nicolajus omittit in Periarchon.

tum sunt effectus aliquarum causarum; quæ etiam sunt causas, vel præcognoscetes futurorum eventus. Causa autem operationum brutorum animalium est instinctus quidam, quo moventur motu naturali: non enim habent dominium sui actus.

Hic autem instinctus potest ex duplici causa procedere. Uno quidem modo ex causa corporali. Cum enim bruta animalia non habeant nisi animam sensitivam, cujus omnes potentie sunt actus corporali organorum, subjacet eorum anima dispositioni continentium corporum, & primordiales cælestium. Et ideo nihil prohibet aliquas eorum operationes esse futurorum signa, in quantum conformantur dispositionibus corporum cælestium, & aeris continentis, ex quibus proveniunt aliqui futuri eventus. In hoc tamen duo considerari oportet. Primum quidem, ut operationes hujusmodi non extendantur nisi ad præcognoscenda futura quæ causantur per motus cælestium corporum, ut supra dictum est (art. 5. & 6. præd.). Secundo, ut non extendantur nisi ad ea quæ æqualiter possunt ad hujusmodi animalia pertinere: consequuntur enim per effecta corpora cognitionem quamdam naturalem, & instinctum ad ea quæ eorum vite sunt necessaria; sicut sunt immutationes quæ sunt per pluvias, & ventos, & alia hujusmodi.

Alio modo instinctus hujusmodi causantur ex causa spiritali; scilicet vel ex Deo, ut patet in columba super Christum descendente, & in corvo qui pavit Heliã, & in cete qui absorbit, & eiecit Jonã; vel etiam ex demonibus, qui utuntur hujusmodi operationibus brutorum animalium ad inspicandos animos hominum vanis opinionibus. Et eadem ratio videtur esse de omnibus aliis hujusmodi, præterquam de omnibus: quia verba humana, quæ accipiuntur pro omine, non subduntur dispositioni stellarum; disponuntur tamen secundum divinam providentiam; & quandoque secundum demonum operationem.

Sic ergo dicendum, quod omnis hujusmodi divinatior, si extendatur ultra illud ad quod potest pertinere secundum ordinem naturæ, vel divinæ providentiæ, est superstitiosa, & illicita.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc quod Joseph dixit, non esse aliquem sibi similem in scientia augurandi, secundum Augustinum, ioco dixit, non serio, referens forte hoc ad illud quod vulgus de eo opinabatur: & sic etiam dispensator ejus locutus est.

Ad secundum dicendum, quod illi auctoritas loquitur de cognitione avium respectu

eorum quæ ad eas pertinent: & ad hæc præcognoscenda, considerare eorum voces, & motus non est illicitum; puta si quis ex hoc quod cornicula frequenter crocitat, prædicat pluviam cito esse futuram.

Ad tertium dicendum, quod Gedeon observavit recitationem, & expositionem somnii, accipiens ea pro omine, quasi ordinata ad sui instructionem à divina providentiâ: & similiter Eliezer attendit verba puellæ, oratione præmissa ad Deum.

ARTICULUS VIII. 312

Utrum divinatio sortium sit illicita.

III. cont. cap. cl. iv. & opus. xxv. cap. lv. & v. & Eph. 1. lect. 4. fin.

AD octavum sic proceditur. Videtur quod divinatio sortium non sit illicita. Quia super illud Psalm. xxx. *In manibus tuis sortes meæ*, dicit Glossa Augustini (ord.), *Sors*, non est aliquid mali, sed res in humana dubitatione divinam indicans voluntatem.

2. Præterea. Ea quæ à Sanctis in Scripturis observata leguntur, non videtur esse illicita. Sed sancti viri tant in veteri, quam in novo Testamento inveniuntur sortibus usi esse: legitur enim Jos. vii. quod Josue ex præcepto Domini, iudicio sortium punivit Acham, qui de anathemate surripuerat: Saul etiam sorte deprehendit, filium suum Jonatham mel comedisse, ut habetur I. Regum xiv. Jonas etiam à facie Domini fugiens, sorte deprehensus est, & in mare dejectus, ut legitur Jonæ 1. Zacharias etiam sorte exiit ut incensum poneret, ut legitur Luc. 1. Mathias etiam est sorte ab Apostolis ad Apostolatam electus, ut legitur Act. 1. Ergo videtur quod divinatio sortium non sit illicita.

3. Præterea. Pugna pugilum, quæ monachia dicitur (id est singularis concentratio) & iudicia ignis, & aquæ, quæ dicuntur vulgaria, videntur ad sortes pertinere: quia per hujusmodi aliqua exquiruntur occultis. Sed hujusmodi non videntur esse illicita, quia & David cum Philisthæo singulari iniisse certamen legitur, ut habetur I. Reg. xvii. Ergo videtur quod divinatio sortium non sit illicita.

Sed contra est quod in Decret. xxvi. quæst. v. (cap. vii.) dicitur: *Sortes, quibus cuncta vos in vestris discriminatis (a) provinciis, quas patres damnaverunt, nihil aliud quam divinationes, & maleficia esse decernimus. Quamobrem volumus omnino illas damnari; & ultra inter Christianos nolumus neminari; & ne exercentur, sub anathematis interdictione prohibemus.*

Ref-

(a) Ita cum eod. Alcan. & Rom. veteres edit. & Nicolajus. Al. iudicis.

Respondens dicendum, quod, sicut supra dictum est (art. 3. huj. quæst.) sortes proprie dicuntur cum aliquid fit, ut ejus eventus considerato aliquid occultum innoscatur. Et quidem si quaratur iudicio sortium quid cum sit exhibendum, sive illud sit res possessa, sive sit honor, sive dignitas, seu pæna, aut actio aliqua, vocatur *sorti divinatoria*: si autem inquiratur quid agere oporteat, vocatur *sorti consultatoria*: si vero quaratur quid sit futurum, vocatur *sorti divinatoria*. Actus autem hominum, qui requiruntur ad sortes, non subduntur dispositioni stellarum, nec etiam eventus ipsorum. Unde si quis ea intentione sortibus utatur, quasi hujusmodi actus humani qui requiruntur ad sortes, secundum dispositionem stellarum sortiantur effectum, vana, & falsa est opinio, & per consequens non carens demonum ingitio: ex quo talis divinatio erit superstitiosa, & illicita.

Hac autem causa remota, necesse est quod fortialium actuum expectetur eventus vel ex fortuna, vel ex aliqua spiritali causa dirigente. Et si quidem ex fortuna, quod locum habere potest solum in divinatoria sorte, non videtur habere nisi forte vitium vanitatis; sicut si aliqui non valentes aliquid concorditer dividere, velint sortibus ad divisionem uti, quasi fortunæ exponentes quam quis partem accipiat.

Si vero ex spiritali causa expectetur sortium iudicium, quandoque quidem expectatur ex demonibus; sicut legitur Ezech. xxi. 21. quod *Rex Babylonis stetit in bivio, in capite duarum viarum, divinationem querens, commissis sagittis, interrogans idola, & extra consuluit: & tales sortes sunt illicitæ, & secundum Canones prohibentur. Quandoque vero expectatur à Deo, secundum illud Proverb. xvi. 33. *Sortes mittantur in sinum, sed à Domino temperantur*: & talis forte secundum se non est mala, ut Augustinus dicit (loco citato in arg. 1.)*

Potest tamen in hoc quadrupliciter peccatum incidere. Primo quidem, si absque ulla necessitate ad sortes recurratur: hoc enim videtur ad Dei tentationem pertinere. Unde Ambrosius dicit super Lucam (cap. 1. sup. illud, *Tadum est autem*): *Qui sorte eligitur, humano iudicio non comprehenditur. Secundo, si quis etiam in necessitate absque reverentia Dei sortibus utatur. Unde super Actus Apostolorum dicit Beda (in fin. comment. cap. 1.) Sed si qui necessitate aliqua compulsi, Deum præter sortibus exemplo Apostolorum esse consulendum, videntur: hoc ipso Apostolo non nisi collecto fratribus factum; & precibus ad Deum fuisse egisse. Tertio, si divina oracula ad terrena negotia convertantur. Unde Augustinus dicit ad inquisitiones Januarii (epist. lv. alex. cap. xx. circ. med.)*

Qui de paginis evangelicis sortes legunt, nisi optandum sit ut id potius faciant quam ad demonia consulenda concurrant; tamen etiam ista mihi displicet consuetudo, ad negotia secularia, & ad vita hujus vanitates divina oracula velle convertere. Quarto, si in electionibus ecclesiasticis, que Spiritus Sancti inspiratione fieri debent, aliqui sortibus utantur. Unde, sicut Beda dicit super Act. Apostol. (loc. sup. cit.) Mathias ante Pentecosten ordinatus sorte quaritur, quia scilicet nondum erat plenitudo Spiritus Sancti in Ecclesia effusa; septem autem diaconi postea non sorte, sed electione discipulorum sunt ordinati. Secus autem est in temporalibus dignitatibus, quæ ad terrena disponenda ordinantur; in quarum electione plerumque homines sortibus utuntur, sicut & in temporalium rerum divisione.

Si vero necessitas imminet, licitum est cum debita reverentia sortibus divinum iudicium implorare. Unde Augustinus dicit in epist. ad Honor. (que est cccxxvii. al. clxxx. vers. fin.) *Si inter Dei ministros sit disceptatio, qui eorum persecutionis tempore manent, ne fugati fiat omnium, & qui errant fugiant, ne morte omnium dejeratur Ecclesia; si bene disceptatio aliter non poterit terminari, quantum quibus videtur, qui manent, & qui fugiant, sorte legendi sunt. Et in l. de doct. christ. (cap. xxvii.) dicit: Si tibi abundaret aliquid quod oporteret dari tibi qui non haberet, nec duobus dari posses; si tibi occurrerent duo, quorum neuter alium vel indigentia, vel erga te aliqua necessitudine superaret; nihil iustus faceret quam ut sorte eligeret, cui dandum esset quod dari utrique non posset.*

Et per hoc patet responsio ad primum, & secundum.

Ad tertium dicendum, quod iudicium ferri candentis, vel aquæ ferventis ordinari quidem ad alicujus peccati oculi inquisitionem per aliquid quod ab homine fit; & in hoc convenit cum sortibus: in quantum tamen expectatur aliquis miraculosus effectus à Deo, excedit communem sortium rationem. Unde hujusmodi iudicium illicitum redditur: tum quia ordinatur ad iudicanda occulta, quæ divino iudicio reservantur: tum etiam quia hujusmodi iudicium non est auctoritate divina sancitum. Unde 11. quæst. v. decreto Stephani Papæ V. (cap. Consultasti) dicitur: *Ferri candentis, vel aquæ ferventis examinatione confessionem extorqueri à quolibet, sacri non censentur Canones: & quod sanctorum Patrum documento sancitum non est, superstitiosa adinventione non est presumendum. Spontanea enim confessione, vel restium approbatione publicata delicta, habito præ oculis Dei timore, concessa sunt nostro regimini iudicare; occulta vero, & incognita illi sunt relinquenda qui solus novit corda filiorum hominum. Et eadem ratio videtur esse de lege duellorum;*

rum; nisi quod plus accedit ad communem rationem sortium; in quantum non expectatur sibi miraculosus effectus; nisi forte quando pugiles sunt valde imparis virtute, vel arte.

QUÆSTIO XCVI.

De superstitionibus observantiarum, quæ in quatuor articulis dicitur.

Postea considerandum est de superstitionibus observantiarum: & circa hoc quærentur quatuor.

Primo de observantiis ad scientiam acquirendam; quæ traduntur in arte notoria.

Secundo de observantiis quæ ordinantur ad aliqua corpora immutanda.

Tertio de observantiis quæ ordinantur ad conjecturas fumendas fortuniorum, vel infortuniorum.

Quarto de suspensionibus factorum verborum ad collum.

ARTICULUS I. 513

Utrum sit observantia artis notoria sit illicitum.

AD primum sic proceditur. Videtur quod uti observantia artis notoria non sit illicitum. Dupliciter enim aliquid dicitur illicitum: uno modo secundum genus operis, sicut homicidium, vel furtum; alio modo ex eo quod ordinatur ad malum finem, sicut cum aliquis dat elemosinam propter inanem gloriam. Sed ea quæ observantur in arte notoria, secundum genus operis non sunt illicita, sunt enim quadam jejunia, & orationes ad Deum: ordinantur etiam ad bonum finem, scilicet ad scientiam acquirendam. Ergo uti hujusmodi observantibus non est illicitum.

2. Præterea. Dan. 1. 17. legitur, quod pueri abstinentibus dedit Deus scientiam, & disciplinam in omni libro, & sapientia. Sed observantia artis notoria sunt secundum aliqua jejunia, & abstinentias quasdam. Ergo videtur quod divinitus fortior ars illa effectum. Non ergo illicitum est ea uti.

3. Præterea. Ideo videtur esse inordinatum à demonibus inquirere de futuris, quia ea non cognoscunt, sed hoc est proprium Dei, ut dictum est (quæst. præc. art. 1.) Sed veritates scientiarum demones sciunt, quia scientia sunt de his quæ sunt ex necessitate, & semper; quæ subiacent humanæ cognitioni, & multo magis demonum, qui sunt perspicaciores, ut Augustinus dicit (Lib. de divinat.

dem. cap. 111. & 114. & Lib. II. sup. Gen. ad lit. cap. xv. sub fin.). Ergo non videtur esse peccatum uti arte notoria, etiam si per demones fortior effectum.

Sed contra est quod dicitur Deut. xxviii. 30. Non invenietur in te qui querat à mortuis veritatem: quæ quidem inquisitio inquitur auxilio demonum. Sed per observantias artis notoria inquiritur cognitio veritatis per quadam pacta significationum cum demonibus inita. Ergo uti arte notoria non est licitum.

Respondetur dicendum, quod ars notoria est & illicita, & inefficax. Illicita quidem est, quia utitur quibusdam ad scientiam acquirendam quæ non habent secundum se virtutem causandi scientiam, sicut inspectio quarundam figurarum, & prolatio quarundam ignotorum verborum, & alii hujusmodi. Et ideo hujusmodi ars non videtur his ut causis, sed ut signis; non autem ut signis divinitus institutis, sicut sunt sacramentalia signa. Unde relinquitur quod sint supervacua signa, & per consequens pertinentia ad pacta quadam significationum cum demonibus inita, & repudianda. Et ideo ars notoria penitus est repudianda, & fugienda à Christiano, sicut & alia artes nugatorie, vel noxiæ superstitionis, ut Augustinus dicit in II. de doctrin. christ. (cap. xxiii. circ. med.)

Est etiam hujusmodi ars inefficax ad scientiam acquirendam. Cum enim per hujusmodi artem non intendatur acquisitio scientiæ per modum homini connaturalem, scilicet adinveniendo, vel addiscendo, consequens est quod iste effectus vel expectetur à Deo, vel à demonibus. Certum est autem aliquos à Deo sapientiam, & scientiam per infusionem habuisse; sicut de Salomone legitur III. Reg. iii. & II. Paral. 1. Dominus etiam discipulis suis dixit Luc. xxi. 15. Ego dabo vobis v. & sapientiam; cui non poterunt resistere, & contradicere omnes adversarii vestri. Sed hoc donum non datur quibuscumque, aut cum certâ observatione, sed secundum arbitrium Spiritus Sancti, secundum illud I. ad Corinth. xii. 8. Alii quidem datur per Spiritum sermo sapientiæ, aliis sermo scientiæ secundum eundem Spiritum: & postea subditur: Hæc omnia operatur unus atque idem Spiritus, dividens singulis prout vult. Ad demones autem non pertinet illuminare intellectum, ut habitum est in prima hujus operis parte (quæst. cix. art. 3.)

Acquisitio autem scientiæ, & sapientiæ fit per illuminationem intellectus: & ideo nullus unquam per demones scientiam acquisivit. Unde Augustinus dicit in X. de civitate Dei (cap. ix. circ. med.) Porphyrion fatetur theurgicis thelæis, id est operationibus demonum, anime intellectuali nihil purgationis accedere, quod cap-

fa-

faciat idoneam ad videndum Deum suum, & perspicacis ea quæ vera sunt, qualia sunt omnia scientiarum theoremata. Possent tamen demones hominibus colloquentes verbis exprimere aliqua scientiarum documenta; sed hoc non queritur per artem notoriam.

Ad primum ergo dicendum, quod acquirere scientiam bonum est; sed acquirere eam modo indedito non est bonum: & ad hunc finem indedit ars notoria.

Ad secundum dicendum, quod pueri illi non abstinabant secundum vanam observantiam artis notoria, sed secundum auctoritatem legis divine, nolentes inquinari cibis gentilium: & ideo merito obedientiæ consecuti sunt à Deo scientiam, secundum illud Psalm. cxviii. 100. Super fenestras intellexi, quia mandata tua quesivi.

Unde tertium dicendum, quod exquirere cognitionem futurorum à demonibus, non solum est peccatum propter hoc quod ipsi futurum non cognoscunt, sed propter societatem eum eis innitam, quæ etiam in proposito (a) non habet locum.

ARTICULUS II. 514

Utrum observatione ad corporum immutationem ordinata, puta ad sanitatem, vel ad aliquod hujusmodi, sint illicita.

III. contr. cap. v. & epist. xxvi. & Gal. iv. lect. 4.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod observationes ordinatæ ad corporum immutationem, puta ad sanitatem, vel ad aliquod hujusmodi, non sint illicita. Licitum enim est uti naturalibus virtutibus corporum ad proprios effectus inducendos. Res autem naturales habent quasdam virtutes occultas, quarum ratio ad hominem assignari non potest; sicut quod adamus trahit ferrum, & multa alia; quæ Augustinus enumerat XXI. de civ. Dei (cap. vi. & vii.) Ergo videtur quod uti hujusmodi rebus ad corpora immutanda non sit illicitum.

2. Præterea. Sicut corpora naturalia subdantur corporibus celestibus, ita etiam corpora artificialia. Sed corpora naturalia fortior quasdam virtutes occultas speciem consequentes ex impressione celestium corporum. Ergo & corpora artificialia, puta imagines, fortior aliquam virtutem occultam à corporibus celestibus ad aliquos effectus causandos. Ergo uti eis, & aliis hujusmodi non est illicitum.

3. Præterea. Demones etiam possunt mul-

tipliciter corpora transmutare, ut dicit Augustinus III. de Trin. (cap. viii. & ix.) Sed eorum virtus à Deo est. Ergo licet uti eorum virtute ad aliquas hujusmodi immutationes faciendas.

Sed contra est quod Augustinus dicit in II. de doct. christ. (cap. xxx.) quod ad suspensionem pertinent molimina maxicarum artium, & ligaturæ, & remedia, quæ medicorum quoque disciplina condemnat, sive in præcantationibus, sive in quibusdam notis, quas characteres vocant, sive in quibuscumque rebus suspendendis, atque ligandis.

Respondetur dicendum, quod in his quæ sunt ad aliquos effectus particulares inducendos, considerandum est, utrum naturaliter videantur posse tales effectus causare: sic enim non erit illicitum, licet enim causas naturales adhibere ad proprios effectus.

Unde si naturaliter non videantur posse tales effectus causare, consequens est quod nec adhibeantur ad hos effectus causandos tamquam causæ, sed solum quasi signa: & sic pertinent ad pacta significationum cum demonibus inita. Unde Augustinus dicit in XXI. de civ. Dei (cap. vi. circ. med.) Illicentur demones per creaturas, quas non ipse sed Deus condidit; delectabilibus pro sua diversitate diversis, non ut animalia cibis, sed ut spiritibus, signis, quæ cujuscumque delectationi congruunt, per varia genera lapidum, herbarum, lignorum, animalium, carminum, rituum.

Ad primum ergo dicendum, quod si simpliciter adhibeantur res naturales ad aliquos effectus producendos, ad quos putantur naturalem habere virtutem, non est superstitiosum, vel illicitum. Si vero adjungantur vel characteres aliqui, vel aliqua nomina, vel alia quæcumque vanæ observationis, quæ manifestum est naturaliter efficaciam non habere, erit superstitiosum, & illicitum.

Ad secundum dicendum, quod virtutes naturales corporum naturalium consequuntur eorum formas substantiales, quas fortior ex impressione celestium corporum: & ideo ex eorumdem impressione fortior quasdam virtutes activas. Sed corporum artificialium formæ procedunt ex conceptione artificis; & cum nihil aliud sint quam compositio, ordo, & figura, ut dicitur in I. Physic. (tex. 46.) non possunt habere naturalem virtutem ad agendum: & inde est quod ex expressione celestium corporum nullam virtutem fortior, in quantum sunt artificialia, sed solum secundum materiam naturalem. Falsum est ergo quod Porphyrio videbatur, ut Augustinus dicit in X. de civ. Dei (cap. xi. ad med. & Lib. XXI. cap. vi.) herbis, & lapidibus, & animalibus, & sonis certis quibusdam, ac vocibus, & figuratibus, atque

III. fig-

(a) Ita cum codicibus editi. veteres omnes, & Nicolajus. Theologi particulam non intrusam putant: quæ editi. Patavine sequuntur.

figmentis, quibusdam etiam obseruatis in cœli conserfione matibus siderum, fabricari in terra ab hominibus potestates idoneas variis effectibus exequendis; quasi effectus magicarum artium ex virtute caelestium corporum proventirent. Sed, sicut Augustinus ibidem subdit (cap. xi. à med.) totum hoc ad demones pertinet, iudificatores animarum suis subditarum. Unde etiam imagines quas astronomicas vocant, ex operatione demonum habent effectum: cuius signum est quod necesse est eis inscribi quosdam characteres, qui naturaliter ad nihil operantur: non enim est figura actionis naturalis principium. Sed in hoc distant astronomicæ imagines à necromanticis, quod in necromanticis sunt expressæ invocationes, & præstigia quædam, unde pertinent ad expressa pacta cum demonibus iniur; sed in aliis imaginibus sunt quædam tacita pacta per quædam figurarum seu characterum signa.

Ad tertium dicendum, quod ad dominium diuinæ maiestatis, cui demones subfunt, pertinet ut eis utatur Deus ad quodcumque voluerit. Sed homini non est potestas super demones commissa, nisi licite possit uti ad quodcumque voluerit; sed ei contra demones bellum incedit. Unde nullo modo licet homini demones auxilio uti per pacta tacita, vel expressa.

ARTICULUS III. 515

Utrum obseruationes que ordinantur ad præcognoscendum aliqua fortuna, vel infortunia, sint illicitæ.

Opus. xxvi. & Galat. xv. lect. 4.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod obseruationes que ordinantur ad præcognoscendum aliqua fortuna, vel infortunia, non sint illicitæ. Iner alia enim infortunia hominum sunt etiam infirmitates. Sed infirmitates in hominibus quædam signa præcedunt, quæ etiam à medicis obseruantur. Ergo obseruare huiusmodi significationes non videtur esse illicitum.

2. Præterea. Irrationabile est negare aliud quod quasi communiter omnes experiuntur. Sed quasi omnes experiuntur quod aliqua tempora, vel loca, vel verba audita, vel occurfus hominum, siue animalium, siue distorti, aut inordinati actus, aliquod prælagium habent boni, vel mali futuri. Ergo obseruare ista non videtur esse illicitum.

3. Præterea. Actus hominum, & eventus ex diuina providentia disponuntur secundum ordinem quemdam; ad quem pertinet

(a) Ita cum cod. Alean. edit. possim. A. Videtur ergo quod huiusmodi, &c.

videtur quod præcedentia sint subsequentiæ signa: unde ea quæ antiquis patribus contingunt, signa sunt eorum quæ in nobis complentur, ut patet per Apollonium I. ad Corinth. x. Obseruare autem ordinem ex diuina providentia præcedentem, non est illicitum. Ergo obseruare huiusmodi præstigia non videtur esse illicitum.

Sed contra est quod Augustinus dicit in II. de doctr. christ. (cap. xx.) quod ad pacta cum demonibus iniur pertinent milia inanum obseruationum; puta si membrum aliquod saluet; si iunctum ambulantis amicus lapsi, aut canis, aut puer medius interuenierit; limen calcare, cum ante domum suam aliquis transierit; redire ad lectum, si quis cum se calciat, sternuerit; redire domum, si procedens offenderit; cum uertit à foricibus roditur, plus timere suspicionem mali futuri quam præsentem dampnum dolore.

Respondendo dicendum, quod homines huiusmodi obseruationes attendunt, non ut quædam causas, sed ut signa quædam futurorum eventuum bonorum, vel malorum. Non obseruantur autem sicut signa à Deo tradita, cum non sint introducta ex auctoritate diuina, sed magis ex vanitate humana, cooperante demonum malitia, qui nituntur animos hominum huiusmodi vanitatibus implicare.

Et ideo manifestum est omnes huiusmodi obseruationes esse superstitiosas, & illicitas: & videtur esse quædam reliquia idololatricæ, secundum quam obseruabantur anguria, & quidam dies fausti, vel infastici: quod quodammodo pertinet ad diuinationem quæ fit per alia, secundum quæ diuersificantur dies: (a) nisi quod huiusmodi obseruationes sint ratione, & arte: unde sunt magis vanæ, & superstitiosæ.

Ad primum ergo dicendum, quod infirmitatum cause præcedunt in nobis, ex quibus aliqua signa procedunt futurorum morborum, quæ licite à medicis obseruantur. Unde & si quis prælagium futurorum eventuum consideret ex sua causa, non erit illicitum; ut si seruus timeat flagella videns iram domini sui: & simile etiam esse posset, si quis timeret nocementum alicui puero ex oculo fascinantæ, de quo dictum est in I. Lib. (quæst. cxvii. art. 3. ad 2.) Sic autem non est in huiusmodi obseruationibus.

Ad secundum dicendum, quod hoc quod à principio in istis obseruationibus aliquid veri homines experti sunt, accidit casu; sed postmodum cum homines incipiunt suum animum huiusmodi obseruantis implicare, multa secundum huiusmodi obseruationes eueniunt per deceptionem demonum; ut in his obseruationibus homines implicati curiosiores fiant, & se magis inferant multiplicibus laqueis perniciosis

erroris, ut Augustinus dicit in II. de doctr. christ. (cap. xxxi. paulo à princ.)

Ad tertium dicendum, quod in populo Judæorum ex quo Christus erat nasciturus, non solum dicta, sed etiam facta fuerunt prophætica, ut Augustinus dicit contra Faust. (Lib. IV. cap. vi. & Lib. XXXI. cap. xxiv.) Et ideo licitum est illa facta assumere ad nostram instructionem, sicut signa diuinitus data. Non autem omnia quæ aguntur per diuinam providentiam, sic ordiantur, ut sint futurorum signa. Unde ratio non sequitur.

ARTICULUS IV. 516

Utrum suspendere diuina verba ad collum sit illicitum.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod suspendere diuina verba ad collum non sit illicitum. Non enim diuina verba minoris sunt efficacis, cum scribuntur, quam cum profertur. Sed licet aliqua facta verba dicere ad aliquos effectus (puta ad sanandum infirmos) sicut Pater noster, vel Ave Maria, vel qualitercumque nomen Domini invocetur, secundum illud Marci ult. 17. In nomine meo eiciuntur demonia, linguis loquentur nouis, serpentes tollent. Ergo videtur quod licitum sit aliqua sacra scripta collo suspendere in remedium infirmitatis, vel cuiuscumque nocuenti.

2. Præterea. Verba sacra non minus operantur in corporibus hominum, quam in corporibus serpentum, & aliorum animalium. Sed incantationes quædam efficaciam habent ad reprimendum serpentes, vel ad sanandum quædam alia animalia: unde dicitur in Psalm. lvi. 5. Sicut aspids surde, & obruantur aures suas, que non exaudiet vocem incantantium, & venfici incantantis sapienter. Ergo licet suspendere sacra verba ad remedium hominum.

3. Præterea. Verbum Dei non est minoris sanctitatis quam reliquæ Sanctorum: unde Augustinus dicit (in Lib. I. hom. xxvi. ante med.) quod non minus est verbum Dei quam corpus Christi. Sed reliquias Sanctorum licet homini collo suspendere, vel qualitercumque portare ad suam protectionem. Ergo pari ratione licet homini verbo, vel scripto verba sacre Scripturæ ad suam tutelam assumere.

4. Sed contra est quod Chrysothomus (alius Auditor) dicit super Matth. (hom. xl. l. i. in op. imperf. à med.) Quidam aliquam partem Evangelii scriptam circa collum portant. Sed nonne quotidie Evangelium in Ecclesia legitur, &

S. Th. Op. Tom. III.

(a) Ita post Garciam editi omnes libri. In ms. editis vetustioribus desit.

auditur ab omnibus? Cui ergo in caribus posita Evangelia nihil profant, quomodo possunt cum circa collum suspensa saluare? Deinde ubi est virtus Evangelii? In figuris litterarum; an in intellectu sensuum? Si in figuris, bene circa collum suspendis; si in intellectu, ergo melius in corde posita profant, quam circa collum suspensa. Respondendo dicendum, quod in omnibus incantationibus, vel scripturis suspensis duo cavenda videtur. Primum quidem quid sit quod profertur, vel scribitur: quia si est aliquid ad invocationes demonum pertinens, manifeste est superstitiosum, & illicitum. Similiter etiam videtur esse cavendum, si contineat ignota nomina, nec subtilis aliquid illicitum lateat. Unde Chrysothomus dicit super Matth. (loc. sup. cit.) quod Phariseorum magnificantiis similitudo: sicut exemplo nunc multi aliqua nomina Hebraica Angelorum confingunt, & scribunt, & alligant; que non intelligentibus metuenda videntur. Est etiam cavendum ne aliquid falsitatis contineat: quia sic ejus effectus non possit expectari à Deo, qui non est rellis falsitatis.

Deinde cavendum est secundo ne cum verbis sacris contineatur aliqua aqua, puta aliqui characteres inscripti, præter signum crucis: aut si spes habeatur in modo scribendi, aut ligandi, aut in quacumque huiusmodi vanitate, quæ ad diuinam reuerentiam non pertinet: quia hoc iudicaretur superstitiosum: alias autem est licitum. Unde in Decretis dicitur xxvi. quæst. v. cap. Non liceat Christianis &c. Nec in electionibus barbarum, quæ medicinales sunt, aliquas obseruationes, aut incantationes licet attendere, nisi tantum cum symbolo diuino, aut dominicæ orationis; ut tantum creator, & Deus omnium honoretur.

Ad primum ergo dicendum, quod etiam profere diuina verba, aut invocare diuinum nomen, si respectus habeatur solum ad reuerentiam Dei, à quo expectatur effectus, licitum erit; si vero habeatur respectus ad aliquid aliud vane obseruatum, illicitum erit.

Ad secundum dicendum, quod etiam in incantationibus serpentum, vel quorumcumque animalium, si respectus habeatur solum ad verba sacra, & ad virtutem dalem, non erit illicitum. Sed plerumque tales incantationes habent illicitas obseruantias, & per demones fortiuntur effectus; & præcipue in serpentibus, quia serpens fuit primum demonum instrumentum ad hominem decipiendum. Unde dicit Gloss. (ord. Aug.) ibidem: Notandum, quia non laudatur (a) res à Scriptura, undecumque datur in Scriptura similitudo; ut patet de iniquo iudice, qui rogantem viduum vix auscavit.

Lil 2. in inib. Ad

(a) Ita post Garciam editi omnes libri. In ms. editis vetustioribus desit.

Ad tertium dicendum, quod eadem etiam ratio est de portatione reliquiarum: quia si portentur ex fiducia Dei, & Sanctorum, quorum sunt reliquie, non est illicitum; si autem circa hoc attenderetur aliquid aliud vanum, puta quod vas esset triangulare, aut aliquid aliud hujusmodi, quod non pertinere ad reverentiam Dei, & Sanctorum, esset superfluum, & illicitum.

Ad quartum dicendum, quod Chrysostomus loquitur, quando respectus habetur magis ad figuras scriptas quam ad verborum intellectum.

QUÆSTIO XCVII.

De tentatione Dei.

In quatuor articulis divisæ.

Deinde considerandum est de vitis religioni oppositis per religionis defectum, quæ manifestam habent contrarietatem ad religionem: unde sunt irreligiositate continentur. Hujusmodi autem illa, ea quæ pertinent ad contemptum, sive ad irreverentiam Dei, & rerum sacrarum. Primo ergo considerandum est de vitis, quæ pertinent directe ad irreverentiam Dei. Secundo de his quæ pertinent ad irreverentiam sacrarum rerum.

Circa primum considerandum occurrit de tentatione, qua Deus tentatur; & de perjurio, in quo nomen Dei irreverenter assumitur.

Circa primum queruntur quatuor.

Primo, in quo consistit Dei tentatio.

Secundo, utrum sit peccatum.

Tertio, cui virtuti opponatur.

Quarto, de comparatione ejus ad alia vitia.

ARTICULUS I.

Utrum Dei tentatio consistat in aliquibus factis, in quibus solius divina potestatis exercitium peccatur effectus.

IV. dist. xli. art. 4. ad 2. II. Cor. xi. fin.

Ad primum sic proceditur. Videtur quod tentatio Dei non consistat in aliquibus factis, in quibus solius divina potestatis exercitium peccatur effectus. Sicut enim Deus tentatur ab homine, ita etiam homo tentatur & a Deo, & ab homine, & a demone. Sed non quandoquomque tentatur homo, expectatur aliquis effectus potestatis ipsius. Ergo etiam neque per hoc quod Deus tentatur, expectatur solus effectus potestatis ipsius.

2. Præterea. Omnes illi qui per invocationem divini nominis miracula operantur, expectant aliquem effectum solius divine potestatis.

Si ergo in factis hujusmodi consisteret divina tentatio, quicumque miracula facerent, Deum tentarent. Præterea. Ad perfectionem hominis pertinere videtur ut prætermittis humanis auxiliis in solo Deo spem ponat. Unde Ambrosius super illud Lucæ ix. Nihil ruleritis in vobis. Quis debet esse qui evangelizat regnum Dei, præceptis evangelicis deus, signatur; hoc est subsidii secularis adminicula non requiratur, sicutque tutus puter sibi, quo minus ista requiratur, magis posse superpetere. Et B. Agatha dixit: Medicinam corporalem corpori meo hujusquam exhibui, sed habeo Dominum Jesum Christum, qui solo sermone restaurat universa. Sed Dei tentatio non consistit in eo quod ad perfectionem pertinet. Ergo Dei tentatio non consistit in hujusmodi factis, in quibus expectatur solum Dei auxilium.

Sed contra: est quod Augustinus dicit XXII. contra Faustum (cap. xxxv. à med.) quod Christus, qui palam docendo, & arguendo, & tamen inimicorum rationem valere in se aliquid non suadendo, Dei demonstrabat potestatem; idem tamen fugiendo, & latendo hominis infirmitatem; ne Deum tentare audeat, quando habet quod faciat, ut quod cavere oportet, evadat. Ex quo videtur in hoc Dei tentationem consistere, quando prætermittit homo facere quod potest ad pericula evadenda, respiciens solum ad auxilium divinum.

Respondeo dicendum, quod tentare est proprie experimentum fumere de eo qui tentatur. Sumimus autem experimentum de aliquo & verbis, & factis: verbis quidem, ut experiamur an sciat quod querimus, vel an possit, aut velit illud implere; factis autem, cum per ea quæ facimus; exploramus alterius prudentiam, vel voluntatem, vel potestatem.

Utrumque autem horum contingit dupliciter. Uno quidem modo aperte; sicut cum quis tentatorem se proferat, sicut Sampson Jud. xiv. proposuit Philistinis problema ad eos tentandum. Alio vero modo insidiosè, & occulte; sicut Pharisaei tentaverunt Christum, ut legitur Matth. xxiii. Rursum quandoque quidem expresse, puta cum quis dicit, vel factio intendit experimentum fumere de aliquo; quandoque vero interpretative, quando scilicet est hoc non intendat ut experimentum sumat, id tamen agit, vel dicit, quod ad nihil aliud videtur ordinarabile nisi ad experimentum fumendum.

Sic ergo homo tentat Deum quandoque verbis, quandoque factis: verbis quidem Deo colloquimur orando: unde in sua petitione expresse aliquis Deum tentat, quando ea intentione aliquid à Deo postulat, ut exploret Dei scientiam, potestatem, vel voluntatem: factis autem expresse aliquis Deum tentat, quando per ea quæ facit, intendit experimentum fumere divine potestatis, sive pietatis, aut scientiæ. Sed quasi interpretative Deum tentat qui est non intendit experimentum de Deo fumere, aliquid tamen petit, vel facit quod ad nihil aliud est utile nisi ad probandam Dei potestatem, vel bonitatem, vel cognitionem; sicut cum quis equum currere facit, ut evadat hostes, hoc non est experimentum de equo fumere, sed si equum currere faciat absque aliqua utilitate, hoc nihil aliud esse videtur quam experimentum fumere de equi velocitate. Et idem est in omnibus aliis rebus. Quando ergo propter aliquam necessitatem, seu utilitatem committit se aliquis divino auxilio in suis petitionibus, vel factis, hoc non est Deum tentare: dicitur enim in II. Paralip. xx. 12. Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habeamus residui in oculis nostris dirigamus ad te. Quando vero hoc agitur absque utilitate, & necessitate, hoc est interpretative tentare Deum. Unde super illud Deut. vi. Non tentatis Dominum Deum tuum, dicit Glossa (ordin.) Deum tentat qui habens quod faciat, sine ratione committit se periculo, experiens utrum possit liberari à Deo.

Ad primum ergo dicendum, quod homo etiam quandoque factis tentatur, utrum possit, vel sciat, vel velit hujusmodi factis auxilium, vel impedimentum præstare.

Ad secundum dicendum, quod Sancti suis precibus miracula facientes, ex aliqua necessitate, vel utilitate moventur ad petendum divinæ potestatis effectus.

Ad tertium dicendum, quod predicatores regni Dei ex magna necessitate, & utilitate subsidia temporalia prætermittunt, ut verbo Dei expeditius vacent; & ideo si soli Deo inquantur, non ex hoc tentant Deum; sed si absque utilitate, sine necessitate humana subsidia desererent, tentarent Deum. Unde & Augustinus dicit XXII. contra Faustum (cap. xxxvi. à med.) quod Paulus non fugit quasi non credendo in Deum; sed ne Deum tentaret, si fugere nolisset, cum sic fugere parvisset. Beata vero Agatha experta erat erga se divinam benevolentiam, ut vel infirmitates non pateretur, pro quibus corporali medicina indigeret, vel statim sentiret divinæ sanationis effectum.

ARTICULUS II.

Utrum tentare Deum sit peccatum.

I. P. quest. cxlii. art. 2. cor.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod tentare Deum non sit peccatum. Deus enim non præcepit aliquod peccatum. Præcepit autem ut homines cum probent; quod est eum tentare: dicitur enim Malach. 1. 11. 10. Inferte annem decimam in horreum meum, ut si cibus in domo mea, & probate me super hoc, dicit Dominus, si non aperuero vobis cataractas celi. Ergo videtur quod tentare Deum non sit peccatum.

2. Præterea. Sicut aliquis tentatur ad hoc quod experientia sumatur de scientia, vel potentia ejus, ita etiam & de bonitate, vel voluntate ipsius. Sed licet sit etiam quod aliquis experimentum sumat divine bonitatis, sive etiam voluntatis: dicitur enim in Psalmi. xxxiii. 9. Gustate, & videte, quoniam savus est Dominus: & ad Rom. xii. 2. Ut probeatis, que sit voluntas Dei, & beneplacens, & perfecta. Ergo tentare Deum non est peccatum.

3. Præterea. Nullus vituperatur in Scriptura ex eo quod à peccato cessat, sed magis si peccatum committat. Vituperatur autem Achaz, qui Domino dicens, Pete tibi signum à Domino Deo tuo, respondit. Non petam, & non tentabo Dominum: & dictum est ei: Numquid parum est vobis molestus esse hominibus, quis molesti estis Deo meo? ut dicitur Isa. vii. 11. De Abraham autem legitur Gen. xv. 8. quod dixit ad Dominum: Unde scire possum, quid possessoris sim: eam? scilicet terram reprobissimam à Deo. Similiter etiam Gedeon signum à Deo petit de victoria reprobissimam, ut legitur Judic. vi. Qui tamen ex hoc non reprehenduntur. Ergo tentare Deum non est peccatum.

Sed contra est, quod prohibetur in lege Dei: dicitur enim Deut. vi. 16. Non tentabis Dominum Deum tuum.

Respondeo dicendum, quod, sicut supra dictum est (art. præc.) tentare est experimentum fumere. Nullius autem experimentum fumit de eo de quo est certus. Et ideo omnis tentatio ex aliqua ignorantia, cum dubitatione procedit vel ejus qui tentat (sicut cum quis experimentum de aliqua re fumit ut ejus qualitatem cognoscat) sive aliorum (sicut cum quis experimentum de aliquo fumit, ut aliis ostendat) per quem modum Deus dicitur nos tentare. Ignorat autem, vel dubitare de his quæ pertinent ad Dei perfectionem, est peccatum. Unde manifestum est quod tentare Deum ad hoc quod ipse tentans cognoscat Dei virtutem, est peccatum.

Si quis autem ad hoc experimentum fumit